

Az érdek a cél – nem a cél az érdek

Kultúránkban (a „nyugati”-ban, a keresztényben) alapértelmezett, hogy az ember céltudatos lény, tehát eredményorientált, amiből a haszonelvűsége is következik – talán ezért nem látszik lényegi a különbség a címben. A téma ilyen fogalmak körül forog, hogy érték, cél, érdek,. Ezek közül az érték az egyszerű, csak a cél és a érdek nem egyértelmű. Lényegében összemosódik a két utóbbi azzal, hogy amit célnak tűznek ki, azt az ember el akarja érni, így „érdekévé” válik a céljának elérése és fordítva, amit érdekének tekint, az (is) kitűzhető célnak. Mi is akkor a cél és az érdek lényege, ami – a „sorrenden” kívül – megkülönbözteti őket egymástól?

Ez a cél-érdek keveredés abban érhető jól tetten például a gazdaságban, hogy ha valaki – ő válik tulajdonossá – a haszon, a profit érdekében hoz létre egy vállalkozást, annak érdekében tartja fenn és annak hiányában megszünteti azt (mert ekkor nem érdeke már a fenntartás), akkor az ő érdekének a hasznot, a profitot tekintik. Hogy mennyire így van ez, az mutatja jól, hogy az „érdek” szó háromszor is szerepel a kijelentésben. Mégis hibás az „okfejtés”, mert nem érdeke a haszon, a profit ezekben az esetekben, hanem a célja. Csupán a célja. Miért is? Induljunk ki a tulajdonos cselekedetéből, mit is csinál ő? Erre mindenki azt mondja, hogy és kezdi sorolni. Mert hol ezt csinálja, hol azt, hol amazt, ami azt jelenti, hogy lényegében azt csinál, amit akar, vagyis szinte bármit akarhat. Akárcsak mindenki más – aki nem tulajdonosa annak a valaminek. Tehát aki úgy gondolkodik, hogy „*a tulajdonos azt csinál, amit akar*”, az nem lát semmi konkrét tulajdonosi cselekedetet. Nem lát lényegi különbséget a tulajdonosi és nem-tulajdonosi cselekedet között. Ekkor persze természetes, hogy nem lát semmi lényeges különbséget a cél és az érdek között. Ez az oka annak, hogy a cél és az érdek úgy össze tud mosódni, hogy azok gyakorlatilag szinonimák.

Pedig a válasz arra, hogy mit csinál a tulajdonos, az egyszerű és már szó is volt róla. Csak három féle dolgot csinál:

1. alapít (létrehoz),
2. fenntart,
3. megszüntet

és mindez szigorúan a tulajdonára, az „enyém”-re értendő, tehát mindez nem annak a tárgyára, tartalmára vonatkozik. Ez három cselekedet olyan nyilvánvaló, hogy senki nem tartja fontosnak. Fontosnak ahhoz, hogy „felfedezze”, megértse ebből a tulajdonos érdekét – „simán” a tulajdon tárgyával folytatja a foglalkozást, az a fontos.

Az érdek előtt szólni kell az értékről, mert az is nyilvánvaló, hogy mindeközben értékel az ember és a tulajdonos is (az is egy értékválasztás, hogy a tényről a tartalomra vált). Az ember számára van jó és rossz és a jó felé és a rossztól „el-felé” igyekszik. A jót értékesnek értékeli, haszonnak „könyveli” el, míg a rosszat értéktelennek értékeli, veszteségnek „könyveli” el. Az értékek változását és fokozódását a „minél” fejezi ki jól, ezért a cél a jó esetében úgy fogalmazódik meg, hogy MINÉL TÖBB és a rossz esetében a MINÉL KEVESEBB. A jót igyekszik maximalizálni az ember, a rosszat meg minimalizálni. Mindkét esetben célja ez, nem érdeke, de ez mindig összekeverik – most már érthető miért: mert az akarat van a központban, a cselekvés központjában.

Viszont, ha a tulajdonos és az ő cselekedete van a központban, akkor szépen és egyszerűen körvonalazódik az érdek:

1. az alapításnál/létrehozásnál és a megszűnésnél a MINÉL HAMARABB,
2. a fenntartásnál a MINÉL TOVÁBB.

Mivel olyan nincs, hogy valakinek nincs semmije, ez az érdekmegfogalmazás nem csak a gazdasági tulajdonosra, egy cégtulajdonosra, vállalkozásra mondható el. Az embernek minimum az élete az övé, bár annak „alapításánál” nem cselekvő volt, az „megtörtént vele”. Viszont a továbbiakra már teljes mértékben érvényes minden. A „létfminimumon” felül meg bármi lehet a tulajdona, egy tárgy, és-vagy egy tevékenység. Így lesz a gazdaságban, az üzleti életben a cég az övé és vele egy tevékenység.

Az is lényeges, hogy az érdek „felismerésénél” a tulajdonos cselekedetéből indultunk ki, de ez a nem-cselekedetnél is érvényes, vagyis mindez magánál a tulajdonosi állapotnál áll fenn. Tehát akkor is, amikor mindaz „megtörténik vele”, vagyis passzív a tulajdonos. Az alapításnál pl. kap, vagy örököl, a fenntartásnál nem is foglalkozik tulajdonával, az „csak úgy van” és a megszüntetésnél elveszik tőle, vagy megsemmisül az.

Tehát, **akár aktív, akár passzív a tulajdonos, a minél hamarabb/tovább az érdeke.** Fontos azt is megemlíteni, hogy **a tulajdonosságba az „enyém”-be a „miénk” is bele tartozik,** vagyis a csoportra, a közösségre is érvényes mindez.

Összefoglalva, ha az ember a saját – egyéni – akaratát látja csak és azzal van elfoglalva, hogy azt érvényesítse, akkor a céljaival fog csak foglalkozni. Ekkor a „minél több” jegyében a maximalizáláson serénykedik minden területen és csak a jó definíciója (és fokozata is) változik állandóan. Hol ez a jó, hol az, hol amaz és persze lesznek „örök jók” is – de azok örökké a megvalósítandó célok között szerepelnek csak (pl. szeressük egymást). A célok mindig a működés kérdéskörébe tartoznak (a cél-eszköz formában), akár a magáét, akár a másét működteti az ember. Mivel a „minél több/kevesebb” nem időbeli, hanem mennyiségi, ezért az mindig a máról, az „itt és most”-ról szól. Arról, hogy itt és most mit kell cselekedni és arról, hogy itt és most mit gondolnak a jövőről – akár a holnap az, akár bármilyen távoli az. Ezért van állandóan probléma, ellentmondás a rövid és a hosszú táv („stratégiai”) céljainál. Tehát a „céltudatosság” mind a jelennel, mind a jövővel mennyiségi alapon cselekszik és működtetőként – gondolni persze mást is gondol, de az nem valósul meg.

Mivel mindig a mit-hogyan probléma megoldása a cél, a „minek” fel sem merül, pedig az érdeket nem szolgálókat talán meg sem kéne valósítani. Az érdekek megfelelőket viszont meg kéne csinálni. Ezek közül „minél hamarabb” érdeke egyértelmű, csak a „minél továbbot” kell „tovább taglalni”.

A tulajdonos nem működtető, hanem fenntartó, ezért van rá a két külön szó – még annak ellenére is, hogy a tulajdonos akár részt is vehet a működésben. Számára a „minél tovább” tehát nem a működést jelenti, hanem a tulajdona ÖNMŰKÖDÉSÉT. Az önműködést is zavarosan, másként értelmezi a célt és az érdeket összemosó akaratközpontúság. Aztán az önműködés nem a fenntarthatóság, mert ott szintén csupán a működési célokkal foglalkoznak (a „mit-hogyan kell másképp csinálni, mert úgy jobb lesz” jegyében). Ekkor csak „mellesleg” és „esetlegesen” van a fennmaradás, ami a működés továbbra is – de csak akkor, ha a célokat mindig megfelelően, az éppen aktuális jobbnak megfelelően korrigálták.

Nézzük megint a gazdasági példát. Van a tulajdonos (a „tőkés”), akinek van a cége és a cégének vannak alkalmazottai. Egyet akarnak, működtetni a céget. De a nagy akaratközpontúságban mégis csak „ellenérdekeltek” (!), vagyis ellentétes céljaik vannak, hiszen mindketten a minél több/kevesebb jegyében „trükköznek” és civakodnak az „érdekeik érvényesítésén”. Lényegében harcban állnak, annak ellenére, hogy csuda szép dolgokat mondanak közben. Hát ilyen a világ, erre vannak a felek „kárhóztatva”? Működtető félként (!) bizony erre. Tulajdonosként viszont máris „egyek” – nem felek. A tőkés a cég tulajdonosa, az alkalmazottak viszont nem a cégé, hanem az életüké – tehát semmi okuk és joguk egymást nem egyenrangú félként kezelni. A tulajdonosságban egyenrangúak és ekkor nem számít a tulajdonosság tárgya, tartalma. Amikor mindketten tulajdonosként csinálják ugyan azt, akkor már azonos „csónakban ülnek” (és egy irányba eveznek). Mert ekkor már az ellentétes célok helyett közös az érdekük és az ezt szolgáló célok már nem ellentétesek. Tulajdonosként mindkettőjüknek a minél tovább az érdekük, vagyis esetükben a cég fenntartása – ami egyben munkahely is. Vagyis nem a működés maximalizáló/minimalizáló céljait követik, hanem a fenntartás céljait. Ez nem optimalizálás, mert nem a két szélső érték között kell megalkudni, kompromisszumot kötni, még elfogadható megoldást kiizzadni, „győztes-győztes játszmat” játszani.

Az önműködés kialakításához a lényeg, hogy akár a gazdaságban, egy cég életben (de akár a politikában egy ország életében is) a bevételekkel és a kiadásokkal nem pénzügyi számviteli mentalitás alapján kell foglalkozni. Mert azt csak a nyereség kimutatására és nyilvántartására találták ki. Nem az érdek megvalósítására. Ekkor a versenyesdi marad a játék és sport területe, ugyanis a társadalomban nem „jobb győz”, hanem az együttműködés marad fenn, hiszen mindkét tulajdonos érdeke a cég, a munkahely fennmaradása. Ehhez csak az említett mást kell csinálni. Másképp kell működtetni a céget.

És az államot (de az intézményeket is). És akkor a Föld is más lesz, nem egy pusztuló lélettér. Mert ekkor az érdekek a működés helyett az önműködést „hiszik” az emberek. Mert ekkor az érdekek a célok helyett a fennmaradást tudják az emberek. A maximalizálás helyett a fennmaradást cselekszik – „önkéntelenül” (önműködően, automatikusan).

Mert ekkor az ember nem úgy él, hogy „fenntartja önmagát” - egyéni szinten, hanem úgy „él”, hogy fennmarad – közösségként, fajként is. Nem úgy él, hogy a célból csinál érdeket, hanem úgy, hogy az érdekéből „csinál” célt. Nagyon nem mindegy, hogy milyen az az „úgy”, mert cél bármi lehet (sokféle képen „fenntarthatja önmagát”), érdek meg csak egy lehet, a fenntartás (önműködés) – egyéniként és a közösségiként egyaránt.

Mikor jöhet el annak ideje, hogy az érdek válik céljá? Akkor, amikor a céltudatos lényből érdek-tudatos lényé válik az ember. Mert rájön, hogy mi az érdeke és az válik a céljává, „akarata tárgyává”. Ekkor az önműködés lesz a cél. Nemcsak a gazdaságban, hanem a politikában is, ami nem „megszünteti” a 3000 éves érték-alapú világképet, hanem a vélt érdek helyett a valódi érdeket képviseli..... és érvényesíti, tehát megvalósítja!

Pósa Gábor

Vállalkozási Akadémia

2010-12-15

Összefoglaló melléklet a két „világról”

	CÉL-TUDATOS lény <i>(minden kultúrára érvényes)</i>	ÉRDEK-TUDATOS lény <i>(ha érték lesz, arra a kultúrára érvényes lesz)</i>
érték (1)	a jó és a rossz – és azok végtelen válfaja és fokozata	a jó és a rossz <i>(de később részletezve)</i>
kifejezője	„minél”	
CÉL	a cél bármilyen lehet	a cél bármilyen lehet – de nem lesz <i>(mert az érdek befolyásolja)</i>
Tulajdonosként mit csinál?	amit csak akar - bármilyen	1, alapít 2, fenntart 3, megszüntet
ÉRDEK	„minél több/kevesebb” <i>(ez cél, de érdekként jelenik meg)</i>	„minél hamarabb/tovább”
Mit csinál?	maximalizál/minimalizál	amit Tulajdonosként....
cél	a működés , – a jót maximalizálják, – a rosszat minimalizálják	az önműködés <i>(a fenntartás „minél tovább”-jánál)</i>
érték (2)	értékalapú – mint fenn	érték-semleges – mert csak a jó és a rossz van (ez a kettő) <u>a jó</u> : a jó fennmaradása vagy a rossz megszűnése <u>a rossz</u> : a jó megszűnése vagy a rossz fennmaradása
egyén: (életében)	van fejlődés <i>(haladás a jó felé)</i>	
csoport/közösség: (életében)	van fejlődés = haladás a jó – érték (1) felé	nincs fejlődés = a jó vagy fennmarad, vagy nem
a gazdaságban:	profit-termelés <i>(nyereségorientált, hasznelvű)</i>	önműködő cég <i>(eredmény-orientált, önműködéselvű)</i>
a politikában:	hatalom-termelés <i>(uralkodás-orientált, hasznelvű)</i>	önműködő állam <i>(eredmény-orientált, önműködéselvű)</i>
a tudományban	tudás-„termelés” <i>(tudás-orientált, fejlődéselvű = érték szemléletű, hasznelvű)</i>	érthető tudás <i>(nincs fejlődés, de nő a tudás, az érthető tudás)</i>